

Elsta arbeiðarafelag 75 ár

Enigheden verður stovnað

Livikor sum heild á Tvøroyri um aldamótíð

Tað, sum gjørdi munin á Tvøroyri og øðrum plássum í Føroyum, var trotið á jørð. Meðan tað í øllum øðrum niður-setubygðum var møgult hjá niður-setumonnunum alt fyrri eitt at fáa traðir, so var hesin møguleikin av givnum grundum nógv avmarkaður á Tvøroyri. Tað gongur sum ein reyður tráður gjøgnum alt, vit vita um livikorini á Tvøroyri tey fyrstu fimti árin av slupptíðini, at stríðið hjá vanligum fólki var at livjargja sær uttan trøðna. Fólkið á Tvøroyri var tí í óvanliga stóran mun noygt at livjargja sær við sínum beru hondum ella við øðrum orðum við at selja sína arbeiðsmegi. Í hesum er tann stóri munur in millum livikorini hjá vanligum fólki á øðrum stórplássum og hjá fólki á Tvøroyri um aldamótíð.

Hvussuleiðis livjargjaðu fólk sær so, bæði tá nakað var at forvinna og tá arbeiðsloysið herjaði og hóttafall kom? Tað finnst einki einsháttad svar, men sum heild ber til at siga, at fólk livjargjaðu sær eftir umstøðunum. Hetta merkir, at menn, sum áttu bát ella høvdu møguleika at sleppa í bát høvdu góðar møguleikar at fæða seg og síni teir svangligu mánaðirnar á árinum, men eisini hesir møguleikar vóru hóast alt avmarkaðir. Til spurningin, hvat fólk livdi av, tá einki arbeiði var, svarar ein av heimildarmonnum, maður føddur í 1897:

«Ja, tey máttu noyðast við hetta og hatta, litid var at liva av ta tíðina. Teir royndu at vera á báti, høvdu eina ella tveir linur við, men hvat, man kundi ikki draga og nógv, tí tað var eingin frystigoymsla. Tey royndu at salta og turka, men salt var dyrt. Annars fingur vit skrubbur, smaar kalvaflundur, reyðfisk, blankan fisk, steinbit og nógv ymsiskt annað. Hetta mátti so kókast fesk, sum tað var. Nógv av hesum kundi ikki goymast. Epli høvdu vit nokk av alla tíðina, hóast vit onga jørð áttu. Eg velti hjá einum síðumanni hjá mær — okur vóru bestu kammirátar. Hann átti jørð her og har, okur veltu saman, kastaðu nót saman. Tað var tað, man hevði at fæða seg við. Okur áttu ongar torvheidar, men kundu keypa torvheidar frá fróðingum fyrri 25 kr. mannskurðin.»

Yvirhøvur gongur tað aftur hjá heimildarfólkunum, at útróður, nótakast, dyrging, seiðabergid og grind vóru álitið. Mjolk tykist tað, sum fólk kundu keypa í hvussu so er til tíðir og tað tykist eisini, sum um tann, sum vildi kundi sleppa at velja sær epli, sum tørvur var á í húsarhaldinum.

«Hvat livdi man av, tá eg var smádrongur? Kjøt og soverðið fekk mann aldri, men man hevði annars góðan mat at liva av. Tað var nógvur útróður, so tað var turkur fiskur, turkur seiður, spik og góð grind. Tað komu nógvur grindir, tá eg var smádrongur og alt av grindini varð væl umsitid. Tað var tað, vit livdu av. Verri enn so øll høvdu kúgv, men man fekk ein mjolkardropa til keyps — tað haldi eg, man fekk og tað kostaði 20-25 oyru potturina, tá eg mundi vera eini tiggju ellivu ára gamal. Epli vórðu velt. Man fekk lov at velja frá ymskum monnum, sum áttu traðir — eg vil halda, at øll, sum vildu, sluppu at

velta. Annars áttu vit onga jørð, men fingur sum sagt lov at velja her og har...»

Hesi dømi eru tvey av mongum frá okkara heimildarfólkum og hetta man yvirhøvur hava verið myndin, har forsyrgjari var í húsinum og hesin forsyrgjari hevði tað áráðið, ið skuldi til at upphalda einum húsi við teimum beru hondum. Men tungt og ótryggt hevur tað verið. Fólk kundu missa áráðið og mangt kundi mátt stjálta forsyrgjaran. Sjúka, vanlukkur, arbeiðsloysi, fiskaløysi, skuld og langar uppiløgur kundu skjótt órogvja ta viðbreknu javnvág í dagliga húsarhaldinum, sum arbeiðarin royndi at halda viðlíka við sínum hondum.

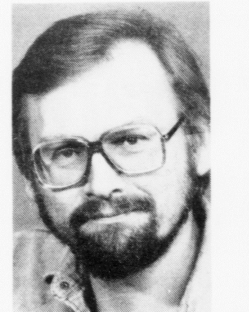

Rudolf Niclassen var ein av stigtakarunum til fundin 25. apríl í «Tvøroyrar Framtíð». Hann var næstformaður 1935-36 og 1944-48, annars sera virkin í felagsarbeiðinum og í sambandi við stovnanina av A.T. v.m.

Myndin av livikoronum er samansett og alt annað enn einsháttad. Tó bendir alt á, at tey, sum ongan forsyrgjara høvdu — ella rættari tey húski, sum bert høvdu einsamallan upphaldara, vóru illa fyrri og dømi eru um, at fólk beinleiðis liðu neyð. Hinvegin eru dømi um samanhald og hjálpssemi millum fólk eisini ein partur av tíðarskeiðinum og eru mong dømi at finna í heimildar-tílarin-um:

«Men einaferð minnst eg, at mamman segði, at nú munnu tykur liggja leingi í songini í morgin, tí tað er einki at eta. Eg roki ikki við, at tað bara var nakað, hon segði. Men veitst tú hvat? Somu náttina, sum hetta hendi, tá komu tveir mans, eg haldi, at tað hevur verið móti morgni við 3-4 tíðina kanska, við einum leypu av fiski. Annar segði við mammu, at hann hevði sæð dreingirnar hjá henni úti á brúnni eftir fiski og at hann hevði sæð, at teir sluppu ikki framat. Tá høvdu teir báðir avgjort, at teir skuldu seta ein lítlan linustubba her úti, sum vit skuldu hava...»

Framhald av grein hjá Jóannes Dalsgaard um upprunan til arbeiðararørsluna á Tvøroyri. Hann skriver her um livikorini á Tvøroyri um tað mundið, tá fyrsta fakfelagið í Føroyum varð stovnað og um sjálva stovnanina.

Henda frásøgn frá manni f. um ár 1900, ið tíðliga gjørdist fadirløysur, sipar til, at mangan var svangligt eftir uppiløgur. Tá so bátar høvdu verið á floti og seldu fisk á brúnni, tustu fólk oman at keypa fisk. Frásøgnin stuðlar saman við øðrum heimildum tí uppfatan, at tað var húskið við tí einsamalla upphaldaranum, ið verst var fyrri um hetta mundið.

Lønarviðurskipti fyrri 1915

Hjá fólki, sum so at siga bert hava hendurnar at lita á, er lønin sjálvsagt tann táttur, sum vit eina best kunnu máta livikoronini eftir — væl at merkja um tað samstundis ber til at samanbera við prisirnar. Eisini er neyðugt at kanna, hvørjar vörur yvirhøvur vóru til taks í tí tíðarskeiði, vit ætla at gera okkum eina mynd av. Skul vit nýta lønina sum mæt fyrri livifóti, so mugu vit við øðrum orðum kenna prisir, vörutíð og útboðið av tænaðum og øðrum, sum tørvur er á eitt nú einum sømiligum bústaði og útbúgvingarmøguleikum hjá børnunum og ungdomi. Eisini arbeiðstíðin, mat-tíðir, arbeiðsviðurskipti og fult arbeiði eiga at verða tikið við, um vit skulu kunna meta um tann týðning lønarbeiðið hevði fyrri livikoronini hjá lønarbeiðaranum í tíðini upp til 1915 og sjálvsagt eisini eftir 1915.

Tað er torført at gera haldgóðar metingar av hesum tættum í tíðarskeiðinum umleið 1890—1915, tí smátt er við hagtølum um hetta mundið. Vit vita tó við vissu, at í Tórshavn og á Tvøroyri lá timalonin fyrri vanligt daglegararbeiði — alto so ófaklært arbeiði frá aldamótin-

um og til 1915 um 24-28 oyru um tíman. Vit kenna eisini vöruprisirnar í 1914 og vit vita, at teir høvdu verið javnt hækkaði í nøkur ár. Vit vita eisini, at í 1915 byrja vöruprisirnar av álvara at hækka. Um vit sostatt samanbera timalonina við prisirnar á teimum vörum, sum vit frá øðrum kanningum vita vórðu mest nýttar í einum vanligum føroyskum húsarhaldi, so ber til at gera sær eina hómig av livikoronum mett út frá løn-um og prisum. Neyðugt er tó at taka fyrvirni einum ávisum arbeiðsloysi bæði fyrri og eftir 1915.

Arbeiðsdagurin var í 1914 10 timar, tað vil siga, at daglønin var 2 kr. og 50 oyru. So kann ein við at samanbera við prisirnar á talvuni gera sær metingar um, hvat fekst av handilsvøru fyrri eina dagløn. Taka vit sum eitt litid dómi eina so týðandi vøru sum mjolk, so kostaði ein litur í 1914 tað sama sum ein timaløn. Til samanberingar kann verða nevnt, at ein litur í dag kostar 8,10 kr., meðan timalonin hjá einum arbeiðsmanni er 73,19 kr. Lat so vera, at viðurskiptini ikki eru heilt samanberilig, men eina hómig av livikoronum fáa vit kortini. Samantikíð kann sigast, at livikoronini árin fyrri 1915 vóru so líkið hørð, at nakað mátti henda. Tað, sum hendi varð, at menn tóku seg saman í eitt fakfelag — tað fyrsta eftir stovnanina av fiskimannafelagnum í 1911.

Smásøluprisir 1914—1916

		Juli 1914	Apr. 1915	Jan. 1916	Apr. 1916	Okt. 1916
	Oyru	Oyru	Oyru	Oyru	Oyru	Oyru
Rugbreyð	kg.	18	22½	24½	24½	26½
Rugmjøl	kg.	19	30	32	32	32
Mjolk	l.	20	25	25	25	25*
Hveitimjøl	kg.	31	36	37½	37½	37½
Margarin	kg.	128	140	160	180	190
Sukur	kg.	36	44	46	46	52
Putursukur	kg.	32	38	42	42	48
Kaffi	kg.	190	212	212	220	240
Kaff.tils.	kg.	72	78	80	80	80
Te	kg.	350	400	400	400	400
Risingrýn	kg.	30	38	40	40	42
Sagogrýn	kg.	40	48	65	70	90
Havragrýn	kg.	36	44	48	48	48
Soda	kg.	10	10	10	10	10
Gronsapá	kg.	38	50	50	56	72
Petroleum	l.	22	24	24	26	28

* Prisirnir fyrri 1916 eru mettir